

ЕЛИН ПЕЛИН

ВАЗОВ ОТДАЛЕЧЕ

chitanka.info

ПЪРВА СРЕЩА

Името на Вазов бе ми известно още от ранните детски години, като ученик в село. Неговите работи четяхме в училището и в големите песнопойки, които по онова време заместваха литературните антологии и които ни запознаваха с Ботев, Вазов, Любен Каравелов и други. От тия песнопойки бях научил „Не плачи, майко“ от Ботев, „Тих бял Дунав се вълнува“ от Вазов, „Хубава си, моя горо“ от Любен Каравелов. Ботев и Любен Каравелов не бяха вече живи, но Вазов живееше и моето детското въображение и го виждаше като чуден, хубав далечен и непостижим великан. Когато дойдох в София да се уча и постъпих в първи клас на гимназията (тогава още нямаше прогимназия), веднаж чух, че някой от другарите викаше високо: „Тая заран пак срещнах Вазов с кученцето.“ Знаех вече наизуст някои Вазови стихотворения и никакво особено вълнение ме хвани, като чух, че тоя непостижим далечен човек живее в същия град, където съм и аз. Любопитството и желанието да го видя пораснаха още повече у мене. Столицата беше още малък, стар град. Улиците бяха прашни, кални, непавирани. Но за мене той беше нов, чуден, особен и аз често скитах по улиците да разглеждам къщите, хората, дюкянчетата, войниците, въртележките и странните бараки на цирка, където ежечасно се чуваше страшният рев на лъв.

Веднаж, като минавах пред Народното събрание, видях един минувач, че посочи някого на другаря си и каза:

— Гледай, гледай, оня там с кученцето по него е Иван Вазов.

Изтръпнах, душата ми премаля от вълнение и аз тръгнах по човека с кученцето. Моето въображение не беше много излъгано. Действително, Вазов със своята висока стройна фигура беше сходен с това, което аз си представлявах, само че нямаше буйна рошава коса и голяма брада, не беше стар, а — млад, здрав и силен. Той беше сам. Вървеше сам, бавно, с наметнато на ръка пардесю, с бомбе на глава. Подире му тичаше малко ръждиво кученце, към което от време на време се обръщаше, казващо му нещо и подсвиркваше.

Моето сладко вълнение бързо премина и една особена горда радост изпълни душата ми. Една мечта ми се осъществи. Видях Вазов. И тръгнах издалече подир него, боейки се да не забележи, че го следя. Той вървеше спокойно по пътя, който сега се назова булевард „Цар Освободител“ и който от Народното събрание към реката беше една не много чиста поляна. Мина по дървения мост и навлезе в градината, която бе още нова, безразборно препълнена, като дива гора, с храсти и млади дръвчета. Нямаше наоколо никакви хора. Той тръгна по единствената пътека през тая млада гора и вървя чак до височината, която още бе гола. Аз вървях по него. Искаше ми се да го настигна и замина, за да видя лицето му, но беше ме срам и страх. На височината той се спря, обърна се към града и дълго го гледа. После се загледа във Витоша. Нейната тогава малка гориста повърхност беше прошарена вече от есента, но цялата блестеше под синьото небе, красива със своя бял снежен белег на челото. Подпрян до едно дърво, аз го възчаках да се върне, за да видя лицето, и отдалече видях, че той извади от жилетката часовника си, погледна го и тръгна обратно, като подсвири на кученцето си. За пръв път видях лицето и завинаги го запомних. Младо, здраво. Гъсти балкански вежди. Дебели мустаци. Малки очи. Сини мисля. Грижливо подстригана брада, обхващаща цялото му лице и малко заострена. Млад, строен, хубав, пленителен. Той мина покрай мене, хвана ме страх и срам. Не посмях повече да го следя. Скрих се в горичката и се върнах премного горд, премного щастлив.

ЛИЧНА СРЕЩА

Минаха години. По неведомите повеления свише и аз станах писател. Всяко поколение си има катедрите, както всеки квартал си има кръчмата. Подпечатаните от съдбата лица от моето поколение се групираха около малкото другарско огнище на „Българан“. Центърът беше високо надареният наш художник Александър Божинов — духовит, умен и превъзходящ всички ни. Няколко години, почти до Балканската война, ние живяхме, растяхме, мечтаехме, работехме, учехме се да виждаме света и да гуляем с младежко безгрижие около това жизнерадостно огнище. Сборният пункт беше тогавашната популярна гостилница „Средна гора“, с нейния прочут на времето съдържател бай Георги. Тая гостилница се посещаваше от видни хора. Нашата маса заемаше един личен ъгъл, ние — младежи, проявили се вече, добили име в нашата скромна тогава литература — бяхме всяко предмет на любопитството и вниманието на всички посетители. Тук се хранеха народни представители, партийни лидери, дипломати, висши чиновници от министерствата и прочее. Тук се запознах със Стамбoliйски, който сядаше и на нашата маса, с Драгиев, Цанко Церковски. Тук идеше прочутият оригинал, народен представител от Панагюрска околия, Вълко Нейчев. Тук понякога идеше Яворов, Пенчо Славейков, П. Ю. Тодоров и рядко д-р К. Кръстев.

Тук идеше и Вазов. Правеше ни впечатление, че той идеше винаги сам. Сядаше на някая празна маса, нахранваше се бързо и си отиваше. Никога не бяхме го видели с другар или с компания. Той не обръщаше като че ли никакво внимание на нас, не поглеждаше настани. На нашите поздрави отговаряше с кимане на глава, студено. По улиците го срещахме винаги сам. Правеше впечатление на самотник, на недружелюбец. Неговият сериозен вид, неговата спокойна и важна походка, неговият съсредоточен поглед убиваше всяка мечта да се приближиш и запознаеш с него. Смеха му никога не съм виждал. Работех в Народната библиотека, близо до неговата къща, и често го срещах. Той сигурно не ме познаваше. Поздравявах го малко

смутен и честолюбиво търсех неговия благосклонен поздрав, но той отговаряше „официално“, почти неприветно. Бях издал вече две томчета с разкази. Писа се за мен. Писа за мен Величков, неговият близък приятел, и аз се ласкаех от надеждата, че моето име му е познато. Реших да му направя „удоволствие“ и да му поднеса моите книги лично. Изучил бях точния час, кога той излиза да обядва в „Юнион клуб“ срещу неговата къща и след колко време излиза оттам за у дома си. Близостта на Народната библиотека ми позволяваше да го наблюдавам.

Приготвих моите скромни две книги и го срещнах пред дома му, когато се връщаше от „Юнион клуб“

— Извинете, че ви спирам, господин Вазов и ми позволете да предам на вниманието ви тия две мои книги — изказах много смутен предварително обмислената си фраза, кат прибавих малко по- силничко, — аз съм Елин Пелин.

— Ах, да, благодаря — рече той студено надвеси дебелите си вежди над книгите добави, — добре, много добре. Благодаря.

Той се обърна и влезе в къщата си. Аз тръгнах по улицата без посока, много смутен и някак си обиден от самия себе си, като че бях сторил най-неуместната нелепица.

СДЪРЖАНА ПОХВАЛА

Коя година беше, не помня. Софийското учителско дружество по случай годишния си празник даваше литературна забава салона на „Славянска беседа“. Бях близък на учителските среди, затова ме поканиха да участвувам в това утро с „моя творба“.

Салонът беше пълен, препълнен. Програмата бе подбрана. Участвуваха артисти от театъра певици, цигулари. Прав отстрани, чаках свой ред. Когато се качих на естрадата, поставен пред сцената, видях на първия ред между публиката личната фигура на Иван Вазов. Той седеше важен, спокоен и все така непроницаем. Беше както го знаех, винаги сам. Искам да кажа, без другари, без компания. Хората от двете му страни бяха му непознати. Чувстваха се свити и стеснени при тоя славен, виден човек, за когото всички говореха, когото всички знаеха и почитаха, но до когото като че никой нямаше достъп.

Бях приготвил нещо „специално“ за случая. Заглавието му беше „Самотна гора“. Чета лошо, декламирам слабо и пред публика се смущавам, но пред лицето на Вазов събрах целия си кураж и зачетох:

„В самотна земя, в самотна гора, на самотно дърво, самотна птица, самотно седи, самотно мълчи.“

Публиката се потай. Настъпи задъхваща се тишина. Това ме окуражи повече и аз изкарах номера си с художествено самодоволство. Разбира се, буря от ръкопляскания последва. Следях от естрадата доволен и засрамен. Но преди да тръгна за ъгъла, където се прикривах от по-рано, от мястото си се вдигна Вазов в целия си голям и величествен ръст, подаде ми ръка и каза:

— Много хубаво, много хубаво. Кой е авторът на това оригинално нещо?

— Аз.

— А, да, да. Кой бяхте?

— Елин Пелин.

— А, да, да. Хубаво, много хубаво — повтори той и седна пак на стола си.

Колкото и официална, колкото и неинтимна и колкото да беше строга тая похвала, тя беше ми казана от един велик човек, когото толко много почитах, и тя сгря сърцето ми.

РАЗГНЕВЕНИЯТ ИДОЛ

Не съм видял Вазов да се смее, но съм видял силно разгневен.

Пловдив чествуваше големия юбилей на Вазов. Той бе поканен там и по строгата заповед на министъра на просветата Омарчевски няколко души писатели трябваше да го придружат. Тая заповед, макар и строга, имаше и своята смешна страна. Тя гласеше, че всички трябва да бъдем с цилиндри. Тия писатели бяха Кирил Христов, Стилиян Чилингиров, Дерижан, Борина и други. Та взимахме оттук-оттам цилиндри. Кое от бивши министри, кое дипломати — издокарахме се и важно, важно слязохме в Пловдив и в дъжд и лапавица тръгнахме по разкаляната тогава улица с тия цилиндри, които будеха смях и учудване.

Както и да е, след официалната част Вазов с антуража си и с министър Омарчевски бяхме поканени „на чай“ в дома на видния тогавашен тютюнофабрикант Митев. В едно тясно антре наредихме на една подвижна закачалка цилиндрите и палтата и се пръснахме в две-три богато наредени стаи, с широко отворени врати. Големците с домакините бяха в салона, а ние, няколко низки чинове, бяхме в една малка стаичка. Ядохме и пихме до късно и дойде време да тръгваме. Натъпкахме се в тясното антре и награбихме цилиндрите. Вазов, най-висок между всичките, залисан в разговор с домакина, посегна последен за цилиндъра си. Но отведен е се намръщи. Свали пак цилиндъра, разгледа го, обърна го отсам-оттам, турна го пак на главата си и викна сърдито:

— Тоя цилиндър не е моят.

После извика силно разгневен, като че някой му нанесе непоносима обида:

— Кой ми взе цилиндъра?

Настана смут.

— Кой ми взе цилиндъра? — закрещя той.

Неприятен момент бе той. Станало беше нещо и грозно и нелепо. Грозно и нелепо е да видиш идол, на който някое нищожество бишка

венеца от главата.

Отведнаж той посегна и грабна цилиндър от главата на един от нашите другари.

— Да, ето моят цилиндър. Ти нарочно си го взел и си ми оставил тая вехтория! — викна Вазов, целият зачервен и още повече разгневен.

— Не, господин Вазов, тоя цилиндър е моят имате грешка.

— Твоят — изкрешся Вазов. — Че ти кога си имал цилиндър. Аз с тоя съм министерствувал и добре си го познавам.

И той турна цилиндъра на главата си и излезе сърдито, като не каза дори сбогом на домакините.

[Излиза в сборника „Иван Вазов — спомени, материали и документи“, ред. акад. Николай Лилиев, 1949, с. 123–127. Тези спомени са написани по случай 100-годишнината от рождението на Иван Вазов през 1948 г.]

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.